

Արթուր ԳԱՄԲԱՐՅԱՆ

Հայ-ռուսական համալսարանի իրավունքի տեսության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի վարիչ, ՀՀ վաստակավոր իրավաբան, իրավ. գիտ. դոկ., պրոֆ.

Անահիտ ՄԱՆԱՍՅԱՆ

Արդարադատության ակադեմիայի պրոռեկտոր,

ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ, իրավ. գիտ. թեկ.

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆՈՒՄ ՎԻՃԱԲԿՎՈՂ ԲՐԵՄԻՐԱՎԱԿԱՆ ՆՈՐՄԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՍԵՑՈՒՄԸ ԵՎ ԴՐԱ ԲՐԵՄԳԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՇԵՏՎԱՆՔՆԵՐԸ

1. Ընդհանուր դրույթներ

1.1. Հիմնական հասկացություններ: Ժամանակակից իրավագիտության առավել հետաքրքիր հարցերը միջդիսցիպլինար են, այսինքն՝ գտնվում են մի քանի իրավունքի ճյուղի հետազոտման տիրույթում: Սույն հոդվածում քննարկվող հարցերն առնչվում են սահմանադրական և քրեական դատավարության իրավունքի ճյուղերին: Ընդ որում՝ միջդիսցիպլինար հետազոտման դեպքում կարևոր է նախապես հստակեցնել, թե հետազոտությունում հասկացություններն ինչ իմաստով են օգտագործվում: Բանն այն է, որ իրավական այս կամ այն հասկացությունն իրավունքի տարբեր ճյուղերում կարող է ընկալվել տարբեր իմաստներով:

Սույն հոդվածում հեղինակները, ելնելով բացառապես պրագմատիկ անհրաժեշտությունից, որոշ հասկացություններ կօգտագործեն կոնկրետ իմաստով: Այսպես՝ քրեաիրավական նորմեր ասելով հասկացվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի այն հոդվածը կամ դրա մասը կամ կետը (իրավական ակտը), որում ամրագրված է հանցակազմը (դիսպոզիցիան) կամ հանցակազմի որևէ հատկանիշը կամ կոնկրետ հանցագործության համար նախատեսված սանկցիան:

Քրեաիրավական նորմերի կիրառում ասելով՝ հասկացվում է քրեադատավա-

րական փաստաթղթերում (քրեական գործ հարուցելու մասին որոշում, որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշում, ձերբակալման արձանագրություն, մեղադրական եզրակացություն, մեղադրական դատավճիռ) քրեաիրավական որակում տալը (ՀՀ քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի նորմերը վկայակոչելը):

Իրավական ակտի (նորմի) գործողության կասեցում ասելով՝ հասկացվում է ՀՀ Սահմանադրական դատարանի որոշմամբ իրավական համակարգում օբյեկտիվորեն գոյություն ունեցող իրավական դրույթների կիրառումը ժամանակավորապես անհնարին դարձնելը:

1.2. Խնդրի ընդհանուր բնութագրեր: Գործը քննության ընդունելուց հետո ՀՀ Սահմանադրական դատարանը դիմող կողմի միջնորդությամբ կամ իր նախաձեռնությամբ մինչև գործի դատաքննության ավարտը կարող է կասեցնել այն իրավական ակտի կամ դրույթի գործողությունը, որի սահմանադրականությունը վիճարկվում է, եթե կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել անդառնալի կամ ծանր հետեւանքների կողմերից մեկի կամ հանրության համար («Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 31-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

ՀՀ Սահմանադրական դատարանում երբեմն վիճարկվում են ՀՀ քրեական

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԳԱՏԱԿԱՆ Իշխանություն

օրենսգրքի հատուկ մասով նախատեսված հանցակազմեր կամ դրանց առանձին հատկանիշներ: Օրինակ՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանում վիճարկվել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 301-րդ (Իշխանությունը զավթելուն, տարածքային ամբողջականությունը խախտելուն կամ սահմանադրական կարգը բռնի տապալելուն ուղղված հրապարակային կոչերը)¹, 343-րդ (Դատարանի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունքը)², 213-րդ (Վաշխառությունը)³, 244-րդ (Ճանապարհատրանսպորտային պատահարի վայրը թողնելը)⁴ հոդվածների (դրանցում ամրագրված հանցակազմերի կամ դրա պարտադիր հատկանիշի) սահմանադրականությունը:

Գործնականում հանդիպում են դեպքեր, երբ քրեաիրավական նորմի սահմանադրականությունը քննելիս Սահմանադրական դատարանին միջնորդում են կասեցնելու վիճարկվող նորմի գործողությունը: Օրինակ՝ «Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով դիմողի ներկայացուցիչը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի գործողությունը կասեցնելու վերաբերյալ 2019 թվականի հունիսի 25-ին ներկայացրել էր միջնորդություն, որը ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2019 թվականի հուլիսի 2-ի ՄԴԱՌ-66 աշխատակարգային որոշմամբ մերժվել էր (այս մասին հաջորդիվ):

Քրեաիրավական նորմերի գործողությունը կասեցնելու մասին ՀՀ Սահմանադրական դատարանի որոշումը ինչպիսի՞ ազդեցություն կունենա քրեական դատավարության վրա, մասնավորապես՝ եթե քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցվել է, քրեական վարույթ իրականացնող մարմինն իրավասու է արդյո՞ք ՀՀ քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի վիճարկվող հոդվածով հարուցել քրեական գործ, կամ անձին ներգրավել որպես մեղադրյալ, կամ կայացնել մե-

ղադրական դատավճիռ:

Այս հարցերին պատասխանելու նպատակով նախ՝ պետք է քննարկել Սահմանադրական դատարանում վիճարկվող նորմի գործողության կասեցման ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, այնուհետև՝ անդրադառնալ քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցման քրեադատավարական հետևանքներին:

2. Սահմանադրական դատարանում վիճարկվող իրավական նորմի գործողության կասեցման ընդհանուր բնութագիրը

2.1. Վիճարկվող իրավական նորմի գործողության կասեցման ինստիտուտի իրավասահմանադրական տեսանկյունը: Սահմանադրական դատավարության առանձնահատկությունների բացահայտման տեսանկյունից բացառիկ կարևորություն ունի սահմանադրական արդարադատության օբյեկտ հանդիսացող իրավական ակտի գործողության կասեցման հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունը: Վերջինս միջազգային-իրավական պրակտիկայում տարածում ունեցող ինստիտուտ է:

Եվրոպայի խորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովը, անդրադառնալով քննարկվող ինստիտուտին, դիրքորոշում է հայտնել առ այն, որ վիճարկվող անհատական և/կամ նորմատիվ ակտի գործողության կասեցումը քաղաքացիների՝ անվերականգնելի վնասներ կրելուց պաշտպանության սկզբունքի ապահովման անհրաժեշտ երաշխիքներից է:

Հանձնաժողովն ընդգծել է, որ կողմնակից է վիճարկվող անհատական և/կամ նորմատիվ ակտի գործողության կասեցման հնարավորությանը, եթե այդ ակտերի իրացումը կարող է հանգեցնել հետագա վնասների կամ խախտումների, որոնք չեն կարող վերականգնվել դրույթը հակասահմանադրական ճանաչելու դեպքում: Մյուսույն ժամանակ, հանձնաժողովն ընդգծել է, որ հատկապես նոր-

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

մատիվ ակտերի առումով անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև անվերականգնելի այն վնասներն ու խախտումները, որոնց կարող է հանգեցնել ինքնին գործողության կասեցումը: Ընդհանուր դատարանները սովորաբար պետք է կասեցնեն գործի վարույթը, եթե դիմել են Սահմանադրական դատարան կոնկրետ գործով կիրառման ենթակա ակտի սահմանադրականությունը վիճարկելու հարցով: Անհատական իրավունքների անվերականգնելի վնասի հավանականության դեպքում կասեցումը պետք է պարտադիր լինի: Ավելին, կասեցման համար նախատեսված պայմաններն ընդհանուր առմամբ չպետք է չափազանց խիստ լինեն⁵:

Նշենք, որ հիշյալ ինստիտուտի ամրագրման և իրացման պրակտիկան բազմազան է տարատեսակ երկրներում:

«Ալբանիայի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի կազմավորման և գործունեության մասին» օրենքի 45-րդ հոդվածի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանը՝ իր նախաձեռնությամբ կամ կողմի միջնորդությամբ, Դատավորների ժողովի որոշմամբ կամ պլենար կազմով որոշում է կայացնում համապատասխան օրենքի կամ իրավական ակտի գործողությունը կասեցնելու մասին, եթե գտնում է, որ օրենքի կամ իրավական ակտի գործողությունը կարող է ազդել պետական, հանրային կամ անհատական շահին: Կասեցումը տևում է մինչև Սահմանադրական դատարանի վերջնական որոշման ուժի մեջ մտնելը: Գործի քննության ցանկացած փուլում Սահմանադրական դատարանը կարող է պլենար կազմի որոշմամբ վերացնել կասեցումը: Կասեցման շարունակման կամ դադարեցման վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի որոշումը պետք է հրապարակվի: Բոլոր դեպքերում Սահմանադրական դատարանի որոշումը պետք է լինի պատճառաբանված և անմիջապես հրատարակվի: Օրենքը նախատեսում է ակտի գործողությունը կասեցնելու ևս մեկ հնարավորություն: Մաս-

նավորապես, երբ Դատարանը հետաձգում է վիճարկվող ակտի ուժը կորցնելու ժամկետը, այն կարող է նաև կասեցնել անվավեր ճանաչված ակտի գործողությունը դիմողի նկատմամբ դատաքննության շրջանակում՝ մինչև որոշման ուժի մեջ մտնելը⁶:

Հետաքրքիր է նաև Բելգիայում գործող՝ հիմնախնդրին առնչվող կարգավորումը: «Բելգիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 3-րդ գլուխը վերաբերում է կասեցմանը, որի համաձայն՝ դիմող կողմի միջնորդությամբ Դատարանը կարող է պատշաճ հիմնավորված որոշմամբ ամբողջությամբ կամ մասնակի կասեցնել ստատուտի, որոշման կամ Սահմանադրության 134-րդ հոդվածով նախատեսված ակտի գործողությունը, որոնց առնչությամբ ներկայացվել է անվավեր ճանաչելու դիմում: Կասեցման վերաբերյալ որոշում կարող է ընդունվել հետևյալ դեպքերում՝ 1. եթե կան էական հիմքեր և պայմանով, որ նշված ակտերի անմիջապես կիրառումը կարող է լուրջ վնաս պատճառել, որը դժվար կլինի վերականգնել, 2. եթե վիճարկվում է այնպիսի նորմ, որը նույնական է Սահմանադրական դատարանի կողմից արդեն իսկ անվավեր ճանաչված նորմին և ընդունվել է նույն իրավաստեղծ մարմնի կողմից: Կասեցման վերաբերյալ միջնորդությունները կարող են ներկայացվել համապատասխան ակտի հրատարակումից հետո երեք ամսվա ընթացքում: Դատարանը կողմերին լսելուց հետո կայացնում է պատճառաբանված որոշում: Դատարանը գործով հիմնական որոշումը պետք է կայացնի կասեցման վերաբերյալ որոշումից ոչ ուշ, քան երեք ամսվա ընթացքում: Եթե նշված ժամկետում որոշում չի կայացվում, կասեցումն անմիջապես ուժը կորցնում է: Գրականության մեջ ընդգծվում է, որ նշված գործիքը Բելգիայի Սահմանադրական դատարանի կողմից կարող է կիրառվել բացառիկ դեպքերում⁷:

«Սլովենիայի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի մա-

սին» օրենքի 39-րդ հոդվածի համաձայն՝ մինչև վերջնական որոշման կայացումը Սահմանադրական դատարանը կարող է ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն կասեցնել օրենքի, այլ կարգավորման կամ հանրային իշխանության իրականացման նպատակով ընդունված այլ ընդհանուր ակտի գործողությունը, եթե կատարումը կարող է հանգեցնել դժվար վերականգնելի վտանգավոր հետևանքների: Կասեցման վերաբերյալ որոշումը պետք է պատճառաբանված լինի:

«Հունգարիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 53-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը կարող է կասեցնել սահմանադրական գանգատով վիճարկվող որոշման կատարումը մինչև սահմանադրական դատավարության ավարտը: Ավելին, Օրենքի 61-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ Սահմանադրական դատարանը կարող է բացառիկ դեպքերում պահանջել դատարանից կասեցնել վիճարկվող որոշման կատարումը՝ լուրջ և անվերականգնելի վնասի առաջացումը կանխելու կամ այլ կարևոր հիմնավորմամբ, եթե դատարանը Օրենքի 53-րդ հոդվածի համաձայն չի կասեցրել որոշման կատարումը:

«Լատվիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 19²-րդ հոդվածի համաձայն՝ սահմանադրական գանգատի ներկայացումը չի կասեցնում համապատասխան դատական ակտի կատարումը, բացառությամբ Սահմանադրական դատարանի կողմից այլ որոշում կայացնելու դեպքերի:

Հետաքրքիր կարգավորում է նախատեսում «ՌԴ Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքը, որի 42-րդ հոդվածի համաձայն՝ անհետաձգելի դեպքերում ՌԴ Սահմանադրական դատարանը կարող է դիմել համապատասխան մարմիններին և պաշտոնատար անձանց՝ մինչև Սահմանադրական դատարանի կողմից գործի քննության ավարտը վիճարկվող ակտի, վիճարկվող միջազգային պայմանագրի

ուժի մեջ մտնելու գործընթացի գործողությունը կասեցնելու առաջարկությամբ:

Կան երկրներ, որտեղ գործողության կասեցման ինստիտուտը վերաբերում է սուկ անհատական ակտերին:

«Սերբիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի ուսումնասիրությունը, օրինակ, հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ հիշյալ օրենքի համաձայն՝ գործողության կասեցման ինստիտուտը վերաբերում է անհատական ակտերին: Մասնավորապես, Օրենքի 56-րդ հոդվածի համաձայն՝ գործի քննության ընթացքում՝ մինչև վերջնական որոշման ընդունումը, Սահմանադրական դատարանը կարող է կասեցնել այն անհատական ակտի կամ գործողության կատարումը, որոնք ընդունվել են վիճարկվող ընդհանուր ակտի հիման վրա, եթե այդպիսի կիրառումը կարող է անվերականգնելի վնաս պատճառել: Օրենքի 86-րդ հոդվածն իր հերթին նախատեսում է, որ անհատական դիմումը, որպես կանոն, չի խոչընդոտում վիճարկվող անհատական ակտի կամ գործողության կատարմանը: Մինևույն ժամանակ, օրենքը Սահմանադրական դատարանին հնարավորություն է տալիս գործի քննության ընթացքում դիմողի միջնորդությամբ կասեցնել նշված անհատական ակտի կամ գործողության կատարումը, եթե վերջինս կարող է անվերականգնելի վնաս պատճառել դիմողին՝ պայմանով, որ կասեցումը չի հակասում հանրային շահին և զգալի վնաս չի պատճառի որևէ երրորդ կողմի: Նշենք, որ կասեցման համար նախատեսված՝ «անվերականգնելի վնաս պատճառելուն» առնչվող պայմանը Վենետիկի հանձնաժողովի կողմից դիտարկվել է որպես չափազանց խիստ՝ ի տարբերություն այլ սահմանադրական դատարանների համար սահմանված կարգավորումների, որտեղ, օրինակ, «Գերմանիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 32-րդ հոդվածի 1-ին մասի և «Ավստրիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 85-րդ հոդվածի 2-րդ մասի

համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանը կարող է նշված գործիքը կիրառել նաև ծանր հետևանքների կամ հանրային շահին առնչվող այլ կարևոր հիմքերի դեպքում՝ համաչափության սկզբունքով առաջնորդվելով⁸:

«Խորվաթիայի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 45-րդ հոդվածի համաձայն՝ նախնական վերջնական որոշման կայացումը Սահմանադրական դատարանը կարող է ժամանակավորապես կասեցնել անհատական որոշումների կամ գործողությունների կատարումը, որոնք ընդունվել են վիճարկվող օրենքների կամ այլ կարգավորումների հիման վրա, եթե դրանց կատարումը կարող է առաջացնել լուրջ և անվերականգնելի վնասներ:

Լեհաստանի Սահմանադրական տրիբունալը անհատական գանգատի գործերով կարող է ժամանակավոր որոշում կայացնել անհատական գանգատին առնչվող գործի վերաբերյալ որոշման գործողությունը կասեցնելու մասին, եթե վճռի կամ այլ ակտի կատարումը կարող է դիմողի համար լուրջ վնասի հանգեցնող անդառնալի հետևանքներ առաջացնել կամ երբ կասեցումը հիմնավորված է կարևոր հանրային շահով կամ դիմողի որևէ այլ կարևոր շահով: Երբ Տրիբունալը որոշում է կայացնում վիճարկվող նորմատիվ ակտի կամ դրա մի մասի՝ Սահմանադրությանը չհամապատասխանելու վերաբերյալ, ժամանակավոր որոշումն իր ուժը կորցնում է նշված որոշումն ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում: Լիազորությունների հարցերով վեճերի դեպքում Տրիբունալը կարող է որոշում կայացնել կոնկրետ գործողությունների կատարումը կասեցնելու մասին, եթե դա անհրաժեշտ է լուրջ վնասը կանխելու կամ հատկապես կարևոր հանրային շահը պաշտպանելու համար⁹:

Անդրադառնալով քննարկվող ինստիտուտի կիրառման պրակտիկային՝ նշենք, որ այն բազմազան է տարատեսակ երկրներում: Այն դեպքերում, երբ խոսքը

նորմատիվ ակտերի գործողության կասեցման մասին է, վերջինս սովորաբար կիրառվում է հասարակական մեծ հնչեղություն ունեցող և հանրության համար ծանր և անդառնալի հետևանքների առաջացման վտանգ ներկայացնող իրավական ակտերի սահմանադրականության վիճարկման դեպքում: Օրինակ՝ 2016 թ. հոկտեմբերի 25-ին Ալբանիայի Սահմանադրական դատարանը կասեցրեց «Ալբանիայի Հանրապետությունում դատավորների և դատախազների անցումային վերագնահատման մասին» օրենքի (Վեթինգի մասին օրենքի) գործողությունը՝ Վենետիկի հանձնաժողովից օրենքի՝ ՄԻԵԿ-ին և Ալբանիայի Սահմանադրությանը համապատասխանության վերաբերյալ amicus curiae ստանալու համար¹⁰: ՀՀ Սահմանադրական դատարանը 2014 թ. հունվարի 24-ին ՍԳԱՍ-3 աշխատակարգային որոշմամբ կասեցրեց «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 76-րդ հոդվածի և 86-րդ հոդվածի 3-րդ մասի գործողությունը՝ մինչև «ՀՀ ԱԺ պատգամավորների դիմումի հիման վրա՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 5, 7, 8, 37, 38, 45, 49 և 86-րդ հոդվածների վերաբերյալ» գործի դատաքննության ավարտը:

Անհատական ակտերի գործողության կասեցման պարագայում նշված գործիքը սովորաբար ունենում է հաճախակի կիրառություն: Օրինակ՝ Սլովենիայում Սահմանադրական դատարանը 2016 թ. 8, 2013 թ. 9 սահմանադրական գանգատի գործերով կասեցրել է վիճարկվող անհատական ակտերի գործողությունը¹¹: Բելգիայում նշված ինստիտուտը 2016 թ. կիրառվել է երեք անգամ, ինչը գրականության մեջ դիտարկվում է որպես 50%՝ բավականին բարձր ցուցանիշ՝ նախկինում առկա միջին 10%-ի համեմատությամբ¹²:

2.2. ՀՀ սահմանադրական դատարանի կիրառման իրավական նորմի գործողության կասեցման ինստիտուտի զարգացման պայմանությունը: «Սահմանադրա-

կան դատարանի մասին» 1995 թ. նոյեմբերի 20-ի ՀՀ օրենքը վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կասեցնելու հնարավորություն չէր նախատեսում: Նմանատիպ ինստիտուտ նախատեսված չէր նաև օրենքի 1997 թ. դեկտեմբերի 9-ի խմբագրությամբ տեքստում:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» 2006 թ. հունիսի 1-ի օրենքով նախատեսվեց «Դիմումի ապահովումը սահմանադրական դատարանի որոշմամբ» վերտառությամբ 34-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝ գործը քննության ընդունելուց հետո սահմանադրական դատարանը դիմող կողմի միջնորդությամբ կամ իր նախաձեռնությամբ մինչև գործի դատաքննության ավարտը կարող է կասեցնել այն իրավական ակտի գործողությունը, որի սահմանադրականությունը վիճարկվում է, եթե կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել անդառնալի կամ ծանր հետևանքների դիմող կողմի կամ հանրության համար: Վիճարկվող իրավական ակտի գործողության կասեցման մասին որոշումն ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից: Այդ մասին հանրությունն անհապաղ իրագրվում է զանգվածային լրատվության միջոցներով, իսկ համապատասխան տեղեկատվությունը հաղորդվում է հանրային հեռուստատեսությամբ և ռադիոյով:

2018 թ. հունվարի 17-ի «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքն ամրագրեց «Վիճարկվող իրավական ակտի կամ դրույթի գործողության կասեցումը Սահմանադրական դատարանի որոշմամբ» վերտառությամբ 31-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝ գործը քննության ընդունելուց հետո Սահմանադրական դատարանը դիմող կողմի միջնորդությամբ կամ իր նախաձեռնությամբ մինչև գործի դատաքննության ավարտը կարող է կասեցնել այն իրավական ակտի կամ դրույթի գործողությունը, որի սահմանադրականությունը վիճարկվում է, եթե կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել

անդառնալի կամ ծանր հետևանքների կողմերից մեկի կամ հանրության համար: Վիճարկվող իրավական ակտի կամ դրույթի գործողության կասեցման մասին աշխատակարգային որոշումն ուժի մեջ է մտնում որոշումը Սահմանադրական դատարանի պաշտոնական կայքէջում հրապարակելուն հաջորդող օրվանից: Այդ որոշումն անհապաղ հրապարակվում է նաև Հայաստանի Հանրապետության հրապարակային ծանուցումների <http://www.azdarar.am> պաշտոնական ինտերնետային կայքում, իսկ համապատասխան տեղեկատվությունը 24 ժամվա ընթացքում հաղորդվում է Հանրային հեռուստատեսությամբ և ռադիոյով:

Ներկայացված իրավադրույթների վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ 1. խոսքը տվյալ պարագայում վիճարկման ենթակա ցանկացած ակտի մասին է՝ ինչպես նորմատիվ, այնպես էլ անհատական, 2. ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել Սահմանադրական դատարանի կողմից ինչպես կողմի միջնորդությամբ, այնպես էլ իր նախաձեռնությամբ, 3. ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել գործը քննության ընդունելուց հետո մինչև գործի դատաքննության ավարտը, 4. ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել սոսկ այն դեպքում, երբ կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել անդառնալի կամ ծանր հետևանքների կողմերից մեկի կամ հանրության համար:

Նշենք, որ վիճարկվող ակտի գործողությունը կասեցնելու վերաբերյալ որոշում ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր գործունեության ընթացքում ընդունել է մեկ անգամ՝ 2014 թ. հունվարի 24-ին ՍԳԱՈ-3 աշխատակարգային որոշմամբ կասեցնելով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 76-րդ հոդվածի և 86-րդ հոդվածի 3-րդ մասի գործողությունը՝ մինչև «ՀՀ ԱԺ պատգամավորների դիմումի հիման վրա՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 5, 7, 8, 37, 38, 45, 49 և 86-րդ հոդվածների

վերաբերյալ» գործի դատաքննության ավարտը:

2.3. *Վիճարկվող իրավական նորմի գործողության կասեցման ինստիտուտի ամրագրման և իրացման կառուցակարգերի՝ առաջին հերթին նշենք, որ այս ինստիտուտն անհրաժեշտ է իրացնել մեծ զգուշավորությամբ, բացառիկ դեպքերում՝ նկատի ունենալով իրավական ակտի գործողությունը կասեցնելու համար առկա անհրաժեշտ և բավարար հիմքերը:* Ինչպես նշեցինք, ՀՀ օրենսդրությունն այդ առումով նախատեսում է, որ վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կասեցվում է, եթե կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել անդառնալի կամ ծանր հետևանքների դիմող կողմի կամ հանրության համար: Կարծում ենք, որ վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել բացառիկ դեպքերում՝ ընդ որում՝ հաշվի առնելով ոչ միայն օրենքով նախատեսված վերը նշված հիմքերը, այլև այն հանգամանքը, թե արդյոք իրավական ակտի գործողության կասեցումը չի ունենա շատ ավելի ծանր և անդառնալի հետևանքներ ինքնին, քան վերջինիս գործողության արդյունքում առաջացող հետևանքներն են: Այլ կերպ՝ քննարկվող հիմնախնդրի լուծման հիմնական բանալին պետք է լինի իրավական ակտի գործողության կասեցման համար հիմք հանդիսացող հանգամանքների և կասեցման պարագայում առաջացող հետևանքների միջև յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավիճակում հավասարակշռություն գտնելը՝ իրավական անվտանգության առանցքը կազմող արժեքները հիմքում ունենալով: Այդ հանգամանքն իր հերթին ենթադրում է հիշյալ համատեքստում համաչափության սկզբունքի պահպանման անհրաժեշտություն, այն է՝ իրավական ակտի գործողության կասեցումը՝ որպես դիմու-

մի ապահովման համար նախատեսված միջոց, պետք է համաչափ՝ անհրաժեշտ և պիտանի լինի կասեցման հիմքում ընկած նպատակին հասնելու համար: Վերը շարադրվածն էլ հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ կասեցման մասին որոշումը բոլոր դեպքերում պետք է լինի պատճառաբանված՝ նկատի ունենալով իրավական ակտի գործողության կասեցման համար անհրաժեշտ ներկայացված չափանիշները: Ընդ որում՝ դիմողի կամ հանրության համար անդառնալի կամ ծանր հետևանքներ առաջացնելու հանգամանքը գնահատման է ենթակա յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավիճակում:

Նշենք, որ ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2014 թ. հունվարի 24-ին ՄԳԱՌ-3 աշխատակարգային որոշմամբ արձանագրել է, որ իրավական ակտի կիրառման հետևանքների անդառնալի լինելը կամ անվերականգնելիությունն այն չափանիշն է, որը որոշում է դատարանի հայեցողության սահմանը՝ մինչև գործի դատաքննության ավարտը դիմումի ապահովման միջոցը կիրառելիս: Հենց այդ հանգամանքը նկատի ունենալով և օրենքով նախատեսված մնացած իրավապայմանի շրջանակներում քննության առնելով դիմող կողմի միջոցորությունը՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը հանգել է այն եզրակացության, որ մինչև գործի դատաքննության ավարտն օրենքի՝ *վեճի առարկա նորմերի գործողության հետևանքներն անդառնալի չեն և վերականգնելի են միայն մեկ բացառությամբ:* Այդ հանգամանքը նկատի ունենալով՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը 2014 թ. հունվարի 24-ին ՄԳԱՌ-3 աշխատակարգային որոշմամբ մինչև «ՀՀ ԱԺ պատգամավորների դիմումի հիման վրա՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 5, 7, 8, 37, 38, 45, 49 և 86-րդ հոդվածների սահմանադրականության վերաբերյալ» գործի դատաքննության ավարտը կասեցրել է սույլ 86-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և վերոնշյալ իրավահարաբերությունների հետ համակար-

գալին առումով փոխկապակցված 76-րդ հոդվածով սահմանված իրավակարգավորման¹³ գործողությունը՝ նկատի ունենալով, որ դրանք հանրության համար առաջացնում են իրավունքի գերակայության սկզբունքին և իրավական պետության չափորոշիչներին ոչ համարժեք հետևանքներ:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանի ներկայացված աշխատակարգային որոշման վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ Դատարանը կասեցրել է ոչ միայն վիճարկվող դրույթների, այլև վիճարկվող դրույթների հետ համակարգային առումով փոխկապակցված մեկ այլ դրույթի գործողությունը: Մինչդեռ, ինչպես նշեցինք, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքը նշված գործիքի կիրառման հնարավորություն է նախատեսում միայն վիճարկվող իրավական ակտի կամ դրույթի առումով: Միևնույն ժամանակ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 68-րդ հոդվածի 10-րդ մասի համաձայն՝ որևէ նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականությունը որոշելիս Սահմանադրական դատարանը պարզում է նաև այդ ակտի վիճարկվող դրույթի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված տվյալ ակտի այլ դրույթների սահմանադրականությունը: Հավաստիանալով վիճարկվող դրույթների հետ փոխկապակցված տվյալ նորմատիվ իրավական ակտի այլ դրույթների՝ Սահմանադրությանը հակասելու մեջ՝ Սահմանադրական դատարանը կարող է Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչել նաև այդ դրույթները:

Ուստի, ակնհայտ է, որ հանրության կամ դիմողի համար անդառնալի ծանր հետևանքներ կարող են առաջանալ նաև նմանատիպ իրավակարգավորման գործողության արդյունքում, ինչի մասին է վկայում նաև Սահմանադրական դատարանի վերը նշված որոշմամբ կասեցված դրույթների ուսումնասիրությունը:

Հետևաբար, կարծում ենք, որ նպատակահարմար է օրենքով նախատեսել նաև վիճարկվող դրույթի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված այլ դրույթի գործողությունը կասեցնելու հնարավորություն, եթե Սահմանադրական դատարանը որոշում է պարզել նաև վերջինիս սահմանադրականությունը:

Անդրադառնալով քննարկվող գործիքի ամրագրմանն ու իրացմանն առնչվող այլ հարցադրումներին՝ նշենք, որ նպատակահարմար ենք համարում այն մոդելի ընտրությունը, որը հնարավորություն է տալիս կասեցնել ինչպես նորմատիվ, այնպես էլ անհատական ակտի գործողությունը: Ընդ որում՝ կարծում ենք, որ վիճարկվող ակտի գործողության կասեցման դեպքում նպատակահարմար և տրամաբանական է կասեցնել նաև այն վարչական և դատական ակտերի գործողությունը, որոնք ընդունվել են վիճարկվող ակտի հիման վրա՝ նկատի ունենալով մեր տեսակետը՝ հիշյալ ինստիտուտը բացառիկ դեպքերում և ներկայացված չափանիշների հիման վրա կիրառելու առումով: Միևնույն ժամանակ, կարևորում ենք դատական և վարչական ակտերի գործողության կասեցման առումով ոչ թե Սահմանադրական դատարանի հայեցողական լիազորության առկայությունը, այլ վիճարկվող ակտի գործողության կասեցման վերաբերյալ որոշում ընդունելու պարագայում դրա հիման վրա ընդունված դատական և վարչական ակտերի գործողության մեխանիզմներն կասեցումը: Ավելին, կարծում ենք, որ այդ հանգամանքը պետք է իր արտահայտությունը գտնի «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքում:

Հիշյալ համատեքստում կարևոր ենք համարում նաև սահմանադրական լիազորությունների հարցով վեճերի քննության պարագայում կասեցման ինստիտուտի առանձնահատկությունների վերլուծությունը: Հարկ է նկատի ունենալ, որ նշված գործերով դիմում ներկայացնելու առիթ կարող է հանդիսանալ

ոչ միայն իրավական ակտի ընդունումն, այլև գործողության կատարումը կամ անգործությունը: Հետևաբար, իրավական անվտանգության սպառնալիք կարող է դառնալ ոչ միայն իրավական ակտի գործողությունը, այլ նաև սահմանադրական մարմնի գործողությունը կամ անգործությունը, և կասեցման ինստիտուտի գործադրման անհրաժեշտություն կարող է առաջանալ նաև նշված իրավիճակում: Այդ հանգամանքը նկատի ունենալով՝ կարծում ենք, որ օրենքով անհրաժեշտ է նախատեսել նաև սահմանադրական լիազորությունների հարցով վեճերի դեպքում սահմանադրական մարմնի՝ դիմումի հիմքում ընկած գործողությունը կասեցնելու հնարավորություն՝ մեր կողմից վերը շարադրված չափանիշները նկատի ունենալով: Նշենք, որ որոշ երկրներում ևս սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող մարմիններն ունեն նման հնարավորություն: Լեհաստանի Սահմանադրական տրիբունալը, մասնավորապես, լիազորությունների հարցերով վեճերի դեպքում կարող է որոշում կայացնել կոնկրետ գործողությունների կատարումը կասեցնելու մասին, եթե դա անհրաժեշտ է լուրջ վնասը կանխելու կամ հատկապես կարևոր հանրային շահը պաշտպանելու համար:

3. Քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցման քրեադատավարական հետևանքները

3.1. Քրեաիրավական նորմերի կիրառությունը քրեական դատավարությունում: Քրեական դատավարությունում քրեական հետապնդման մարմինները և դատարանը դատավարական որոշում կայացնելիս կիրառում են քրեաիրավական նորմերը: Օրինակ՝ քրեական գործի հարուցման հարցի լուծման փուլը եզրափակվում է քրեական գործ հարուցելու կամ հարուցումը մերժելու մասին որոշումների կայացմամբ: Քրեական գործ հարուցելու մասին որոշման մեջ պետք է

նշվի քրեական օրենքի այն հոդվածը, որի հատկանիշներով հարուցվում է գործը (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 182-րդ հոդված): Որպես մեղադրյալ ներգրավելու որոշման մեջ նույնպես նշվում է քրեական օրենսգրքի հոդվածը, հոդվածի մասը կամ կետը, որով նախատեսված է կատարված հանցանքի համար պատասխանատվությունը (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 202–րդ հոդված)¹⁴:

Քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցնելու պայմաններում այդ նորմերը կիրառելու հարցին պատասխանելու համար, կարծում ենք, պետք է ցուցաբերել տարբերակված մոտեցում՝ նկատի ունենալով քրեաիրավական նորմերի կիրառման տարբեր փուլերում մարդու իրավունքների և արդարադատության շահերի զուգակցման անհրաժեշտությունը:

3.2. ՀՀ Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցման քրեադատավարական հետևանքների մասին: ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2019 թվականի հուլիսի 2-ի ՍԳԱՈ-66 աշխատակարգային որոշմամբ նշել է.

«Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Քրեական օրենսգրքի վիճարկվող դրույթի կասեցումը հանգեցնելու է վիճարկվող դրույթի հիմքով իրականացվող և իրականացվելիք ցանկացած քրեական դատավարության և քրեական հետապնդման կասեցմանը, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դրա համար անհրաժեշտ են շատ ծանրակշիռ հիմքեր, որոնք կփաստեն անդառնալի կամ ծանր հետևանքները դիմողի կամ հանրության համար, մինչդեռ դիմողի կալանավորման փաստի առկայությամբ և դրանով նրա հիմնական իրավունքների ենթադրյալ խախտումներով՝ հանրության համար նման հետևանքներ չեն կարող առաջանալ, իսկ դիմողն իրավունք ունի վճարել բողոք ներկայացնել իր կալանավորման իրավաչափության հարցով, ուստի նրա համար որևէ անդառնալի

կամ ծանր հետևանք նույնպես չի կարող առաջանալ»:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանը կարծում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի դրույթի գործողության կասեցումն առաջացնում է երկու դատավարական հետևանք՝ 1. քրեական դատավարության (վարույթի) կասեցում, 2. քրեական հետապնդման կասեցում:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում նախատեսված չէ քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցնելու հիմքով քրեական վարույթը կամ քրեական հետապնդումը կասեցնելու կարգավորում (պետք է նկատի ունենալ, որ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը կաշկանդված չէ օրենսդրական կարգավորումներով), սակայն հողվածի այս բաժնում կանոնադաշտնաճառք ՀՀ Սահմանադրական դատարանի արտահայտած որոշ վիճելի դատողություններին:

Նախ՝ կարծում ենք, որ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը թույլ է տվել տրամաբանական սխալ: Դատարանը խոսում է ոչ միայն իրականացվող, այսինքն՝ հարուցված և չավարտված (այսպես կոչված՝ ընթացիկ) դատավարության կասեցման, այլև *իրականացվելիք* դատավարության կասեցման մասին:

Բանն այն է, որ կասեցվում է ընթացիկ վարույթը, իսկ ապագայում հարուցվող (իրականացվելիք) վարույթը չի կարող կասեցվել այն պարզ պատճառով, որ այն գոյություն չունի՝ այն դեռ չի հարուցվել: Ուստի այս դեպքում ՀՀ Սահմանադրական դատարանը պետք է նշեր քրեական դատավարության հարուցումը բացառելու (մերժելու) մասին:

Երկրորդ՝ մտահոգիչ է քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցման դեպքում ցանկացած քրեական դատավարության կասեցման մասին ՀՀ Սահմանադրական դատարանի իմպերատիվ պահանջը: Կարծում ենք, որ քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցումն ինքնին չի բացառում քրեական վարույթ հարուցելը կամ իրականացնե-

լը, չի խոչընդոտում այդ վարույթի շրջանակներում ապացույցների հավաքմանը: Քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցումն արգելում է կատարել այնպիսի դատավարական գործողություններ կամ կայացնել այնպիսի որոշումներ, որտեղ տրվում է քրեաիրավական որակում՝ այսինքն՝ տեղի է ունենում քրեաիրավական նորմի կիրառում՝ բառի բուն իմաստով: Դրանք առավելապես վերաբերում են քրեական հետապնդման հարուցման ակտերին (այս մասին հաջորդիվ):

3.2. Քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցման պայմաններում քրեական գործի հարուցելը: Քրեական գործի հարուցման փուլն ունի մի շարք առանձնահատկություններ, որոնք կարևոր են քննարկվող հարցերի համար: Քրեական դատավարության այս փուլի սահմանափակ խնդիրներով պայմանավորված՝ օրենսդիրը նախատեսել է քրեական գործի հարուցման հարցի լուծման ժամկետային խիստ սահմանափակումներ: Հանցագործությունների մասին հաղորդումները պետք է քննարկվեն և լուծվեն անհապաղ, իսկ գործ հարուցելու առիթի օրինականությունը և հիմքերի բավարար լինելը ստուգելու անհրաժեշտության դեպքում՝ դրանց ստացման պահից 10 օրվա ընթացքում¹⁵:

Քրեական գործի հարուցման հարցի լուծման փուլը կարճաժամկետ վարույթ է, այս փուլում պետք է արագ արձագանքել կատարված կամ կատարվող հանցագործությունների մասին ստացված հաղորդումներին: Նման ժամկետների նախատեսման նպատակն է արագ լուծել քրեական գործի հարուցման հարցը, որպեսզի նախնական քննության շրջանակներում հնարավոր լինի կատարել անհետաձգելի քննչական գործողություններ և կանխել ապացույցների կորուստը:

Սահմանադրական դատարանում քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցման պայմաններում քաղաքացին հնարավոր է հաղորդում ներկայացնի կասեցված նորմով նկարագրվող հանցա-

գործուրջյան մասին: Այս դեպքում ծագում են հետևյալ երկու հարցերը՝ 1. քրեական հետապնդման մարմիններն իրավասու են արդյո՞ք սկսել նյութերի նախապատրաստման գործընթաց (ստուգել քրեական գործ հարուցելու հիմքերի և առիքների օրինականությունը և հիմնավորվածությունը), 2. եթե այո, ապա իրավասու են արդյո՞ք որոշում կայացնել քրեական գործ հարուցելու մասին:

Առաջին հարցի կապակցությամբ նշենք, որ նյութերի նախապատրաստման ընթացքում արարքի քրեաիրավական որակում չի տրվում, այս ընթացքում դատավարական հարկադրանքի միջոցներ չեն կարող կիրառվել¹⁶, ուստի քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցումն ինքնին չի խոչընդոտում նյութերի նախապատրաստման գործընթաց սկսելուն:

Մեր ընդդիմախոսները կարող են նշել, որ նյութերի նախապատրաստման ընթացքում ստուգվում է քրեական գործ հարուցելու *հիմքերի* առկայությունը, որոնք հիմնականում վերաբերում են հանցակազմի օբյեկտին և օբյեկտիվ կողմի հատկանիշներին: Ուստի քրեական հետապնդման մարմինը ինչպե՞ս պետք է ստուգի քրեական գործ հարուցելու հիմքերը, եթե հանցակազմի հատկանիշները նախատեսող նորմերի գործողությունը կասեցվել է: Այս հարցի կապակցությամբ կարևոր է կրկին նշել, որ վիճարկվող ակտի գործողության կասեցման պայմաններում այդ ակտն իրավական համակարգում օբյեկտիվորեն գոյություն ունի, պարզապես այն չի կարող հանդիսանալ քրեաիրավական որակման հիմք: Այս պարագայում քրեական հետապնդման մարմինը, ելնելով արդարադատության շահից, պարտավոր է նախապատրաստել նյութեր, որոնց հիման վրա հետագայում կորոշվի քրեական գործ հարուցելու կամ մերժելու հարցը:

Երկրորդ հարցի կապակցությամբ նշենք, որ քրեական դատավարությունում արարքին առաջին անգամ քրեաիրավական որակում է տրվում քրեական գործ հարուցելու որոշմամբ, որտեղ նշվում է քրեական օրենքի այն հոդվածը, որի հատկանիշներով հարուցվում է գործը (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 182-րդ հոդված): Եթե քրեաիրավական նորմի գործողությունը Սահմանադրական դատարանը կասեցրել է, ուստի քրեական հետապնդման մարմինը իրավասու չէ քրեական գործ հարուցելու մասին որոշմամբ կիրառել այդ նորմը:

Նյութերի նախապատրաստման ընթացքում քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցման պարագայում քրեական դատավարության սուբյեկտները հայտնվում են իրավական փակուղում, քանի որ մի կողմից՝ լրանում է նյութերի նախապատրաստման առավելագույն ժամկետը, մյուս կողմից՝ քրեական հետապնդման մարմինը չի կարող կայացնել քրեական գործ հարուցելու մասին որոշում:

Կարծում ենք, որ քրեադատավարական օրենքով պետք է սահմանել, թե ման իրավիճակներում քրեական հետապնդման մարմինը ինչպիսի գործողություններ կարող է կատարել: Օրինակ՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում կարող է սահմանվել, որ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի կողմից քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցնելու դեպքում քրեական հետապնդման մարմինը ձեռնարկում է հանցագործության հետքերը պահպանելու ուղղությամբ անհրաժեշտ գործողություններ և որոշում է կայացնում *քրեական գործի հարուցման հարցի լուծումը հետաձգելու* մասին¹⁷:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանի կողմից քրեաիրավական նորմի սահմանադրականությունը որոշելուց հետո, կախված նրանից, թե քրեաիրավական նորմը ճանաչվել է ՀՀ Սահմանադրությունը համապատասխանող, թե ոչ, քրեական հետապնդման մարմինը որոշում կկայացնի քրեական գործ հարուցելու կամ այն մերժելու մասին:

Մինչև օրենսդրական փոփոխությունները, ստեղծված իրավիճակում կարող են քննարկվել խնդրի լուծման հետևյալ տարբերակները՝

Առաջին՝ եթե սահմանադրական դատավարության ընթացքում կասեցվել է *հայրուկ* քրեաիրավական նորմի գործողությունը, սակայն առկա է *ընդհանուր* քրեաիրավական նորմ, ապա քրեական հետապնդման մարմինը կարող է քրեական գործ հարուցել ընդհանուր հանցակազմի հատկանիշներով: Օրինակ՝ սահմանադրական դատավարությունում կասեցվել է գույքահարկից խուսափելու հանցակազմ նախատեսող նորմը, սակայն քրեական օրենքով նախատեսված է նաև հարկերից խուսափելու մասին ընդհանուր նորմ: Թեև հանցագործության մասին հաղորդումը կարող է վերաբերել գույքահարկից խուսափելուն, սակայն քրեական հետապնդման մարմինը կարող է քրեական գործ հարուցել հարկերից խուսափելու ընդհանուր հանցակազմի հատկանիշներով: Իհարկե, ավաճող չի նշանակում, որ քրեաիրավական նորմի կասեցման խոչընդոտը շրջանցելու և ամեն գնով քրեական գործ հարուցելու համար քրեաիրավական այլ նորմերին պետք է տալ տարածական մեկնաբանություն:

Երկրորդ՝ եթե ՀՀ քրեական օրենսգրքում բացակայում է ընդհանուր հանցակազմ, ապա նյութերի նախապատրաստման ժամկետը լրանալուց հետո քրեական հետապնդման մարմինը պետք է որոշում կայացնի հանցակազմի բացակայության հիմքով (քրեաիրավական նորմը ենթակա չէ կիրառման, ուստի փաստացի հանցակազմը բացակայում է) քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին: Եթե հետագայում ՀՀ Սահմանադրական դատարանը կորոշի, որ քրեաիրավական նորմը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը, ապա ՀՀ Սահմանադրական դատարանի այդ որոշումը կարող է հանդիսանալ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին

որոշումը վերացնելու նոր հանգամանք:

Մինևույն ժամանակ, հիշյալ համատեքստում անհրաժեշտ է նկատի ունենալ հողվածի շրջանակներում արդեն իսկ ներկայացված այն գաղափարը, որ վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել բացառիկ դեպքերում՝ ընդ որում՝ հաշվի առնելով ոչ միայն օրենքով նախատեսված հիմքերը, այլև այն հանգամանքը, թե արդյոք իրավական ակտի գործողության կասեցումը չի ունենա շատ ավելի ծանր և անդառնալի հետևանքներ ինքնին, քան վերջինիս գործողության արդյունքում առաջացող հետևանքներն են:

3.3. Քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցման պայմաններում անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելը կամ այն իրականացնելը: Քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցման պայմաններում անձի նկատմամբ չի կարող հարուցվել կամ իրականացվել քրեական հետապնդում: Բանն այն է, որ արարքի քրեաիրավական որակումը մեղադրանքի (քրեական հետապնդման) ինստիտուտի անբաժան մասն է, ինչը նշանակում է, որ անձի դեմ քրեական հետապնդում հարուցելու մասին դատավարական փաստաթղթերում վկայակոչվում է քրեաիրավական նորմը: Օրինակ՝ ՀՀ քրեական դատավարությունում հանցանք կատարելու մեջ կասկածվող անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցվում է անձին ձերբակալելով: Ձերբակալման արձանագրության մեջ նշվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի այն հոդվածը, որով նախատեսված հանցանքի կատարման մեջ կասկածվում է ձերբակալվածը (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 131.1-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

Եթե առկա են անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու բավարար հիմքեր, սակայն քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցվել է, ապա անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում չի կարող հարուցվել:

Քրեադատավարական օրենքով պետք է նախատեսել, որ նման իրավիճակում վարույթն իրականացնող մարմինը որոշում է կայացնում *քրեական հետապնդման հարուցումը հետաձգելու* մասին: Քրեական հետապնդման հարուցման հետաձգումը չպետք է խոչընդոտի ապացույցների հավաքման գործընթացին: Քրեական հետապնդման հարուցումը հետաձգելու մասին կարգավորման թերությունն այն է, որ անձը, որը տեղյակ է, որ առկա է քրեական հետապնդում հարուցելու հիմքեր, սակայն այն հետաձգվել է, կարող է պարզապես խուսափել վարույթից:

Եթե անձի նկատմամբ արդեն իսկ հարուցվել է քրեական հետապնդում, որից հետո քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցվել է, ապա այս դեպքում քրեադատավարական օրենքում պետք է նախատեսել *քրեական հետապնդումը կասեցնելու* ինստիտուտը: Հիշեցնենք, որ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը ՄԴԱՌ-66 որոշմամբ նշել է քրեական հետապնդումը կասեցնելու մասին:

Քրեաիրավական նորմերի գործողության կասեցման դեպքում դատարանը նույնպես իրավասու չէ մեղադրական դատավճիռ կայացնելու:

Մինչ օրենսդրական փոփոխությունները, քրեական վարույթն իրականացնող մարմինը խնդրի լուծման համար կարող է քննարկել սույն հոդվածի 3.2-րդ պարագրաֆում «mutatis mutandis» առաջարկվող լուծումները:

Հիշյալ համատեքստում ևս անհրաժեշտ է նկատի ունենալ հոդվածի շրջանակում արդեն իսկ ներկայացված այն գաղափարը, որ վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել բացառիկ դեպքերում՝ ընդ որում՝ հաշվի առնելով ոչ միայն օրենքով նախատեսված հիմքերը, այլև այն, թե արդյոք իրավական ակտի գործողության կասեցումը չի ունենա շատ ավելի ծանր և անդառնալի հետևանքներ ինքնին, քան վերջինիս գործողության արդյունքում առաջացող հետևանքներն են: Այլ կերպ՝ քննարկվող հիմնախնդրի լուծման հիմնական բանալին պետք է լինի իրավական ակտի գործողության կասեցման համար հիմք հանդիսացող հանգամանք-

4. Եզրահանգումներ

Հիմնախնդրի վերլուծության արդյունքում հանգել ենք հետևյալ հիմնական եզրահանգումներին.

✓ Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական դատավարության շրջանակներում վիճարկվող ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել 1. Սահմանադրական դատարանի կողմից ինչպես կողմի միջնորդությամբ, այնպես էլ իր նախաձեռնությամբ, 2. գործը քննության ընդունելուց հետո մինչև գործի դատաքննության ավարտը, 3. տակ այն դեպքում, երբ կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել անդառնալի կամ ծանր հետևանքների կողմերից մեկի կամ հանրության համար, 4. խոսքը տվյալ պարագայում վիճարկման ենթակա ցանկացած ակտի մասին է՝ ինչպես նորմատիվ, այնպես էլ անհատական:

✓ Քննարկվող ինստիտուտն անհրաժեշտ է իրացնել մեծ գզուշավորությամբ, բացառիկ դեպքերում՝ նկատի ունենալով իրավական ակտի գործողությունը կասեցնելու համար առկա անհրաժեշտ և բավարար հիմքերը: ՀՀ օրենսդրությունն այդ առումով նախատեսում է, որ վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կասեցվում է, եթե կասեցման մասին որոշում չընդունելը կարող է հանգեցնել անդառնալի կամ ծանր հետևանքների դիմող կողմի կամ հանրության համար: Կարծում ենք, որ վիճարկվող իրավական ակտի գործողությունը կարող է կասեցվել բացառիկ դեպքերում՝ ընդ որում՝ հաշվի առնելով ոչ միայն օրենքով նախատեսված հիմքերը, այլև այն հանգամանքը, թե արդյոք իրավական ակտի գործողության կասեցումը չի ունենա շատ ավելի ծանր և անդառնալի հետևանքներ ինքնին, քան վերջինիս գործողության արդյունքում առաջացող հետևանքներն են: Այլ կերպ՝ քննարկվող հիմնախնդրի լուծման հիմնական բանալին պետք է լինի իրավական ակտի գործողության կասեցման համար հիմք հանդիսացող հանգամանք-

ների և կասեցման պարագայում առաջացող հետևանքների միջև յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավիճակում հավասարակշռություն գտնելը՝ իրավական անվտանգության առանցքը կազմող արժեքները հիմքում ունենալով: Այդ հանգամանքն իր հերթին ենթադրում է հիշյալ համատեքստում համաչափության սկզբունքի պահպանման անհրաժեշտություն, այն է՝ իրավական ակտի գործողության կասեցումը՝ որպես դիմումի ապահովման համար նախատեսված միջոց, պետք է համաչափ՝ անհրաժեշտ և պիտանի լինի կասեցման հիմքում ընկած նպատակին հասնելու համար: Վերը շարադրվածն էլ հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ կասեցման մասին որոշումը բոլոր դեպքերում պետք է լինի պատճառաբանված՝ նկատի ունենալով իրավական ակտի գործողության կասեցման համար անհրաժեշտ ներկայացված չափանիշները: Ընդ որում՝ դիմողի կամ հանրության համար անդառնալի կամ ծանր հետևանքներ առաջացնելու հանգամանքը գնահատման է ենթակա յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավիճակում:

✓ Նպատակահարմար է օրենքով նախատեսել նաև վիճարկվող դրույթի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված այլ դրույթի գործողությունը կասեցնելու հնարավորություն, եթե Սահմանադրական դատարանը որոշում է պարզել նաև վերջինիս սահմանադրականությունը:

✓ Վիճարկվող ակտի գործողության կասեցման դեպքում նպատակահարմար և տրամաբանական է կասեցնել նաև այն վարչական և դատական ակտերի գործողությունը, որոնք ընդունվել են վիճարկվող ակտի հիման վրա՝ նկատի ունենալով մեր տեսակետը՝ հիշյալ ինստիտուտը բացառիկ դեպքերում և ներկայացված չափանիշների հիման վրա կիրառելու առումով: Մինևույն ժամանակ, կարևոր

րում ենք դատական և վարչական ակտերի գործողության կասեցման առումով ոչ թե Սահմանադրական դատարանի հայեցողական լիազորության առկայությունը, այլ վիճարկվող ակտի գործողության կասեցման վերաբերյալ որոշում ընդունելու պարագայում դրա հիման վրա ընդունված դատական և վարչական ակտերի գործողության մեխանիզմներն կասեցումը: Ավելին, կարծում ենք, որ այդ հանգամանքը պետք է իր արտահայտությունը գտնի «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքում:

✓ Օրենքով անհրաժեշտ է նախատեսել նաև սահմանադրական լիազորությունների հարցով վեճերի դեպքում սահմանադրական մարմնի՝ դիմումի հիմքում ընկած գործողությունը կասեցնելու հնարավորություն:

✓ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում պետք է սահմանել Սահմանադրական դատարանի կողմից քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցնելու դատավարական հետևանքները: Այսպես՝ քրեադատավարական օրենքով կարելի է սահմանել, որ քրեական գործի հարուցման հարցի լուծման փուլում ՀՀ Սահմանադրական դատարանի կողմից քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցնելու դեպքում քրեական հետապնդման մարմինը ձեռնարկում է հանցագործության հետքերը պահպանելու ուղղությամբ անհրաժեշտ գործողություններ և որոշում է կայացնում *քրեական գործի հարուցման հարցի լուծումը հեղափոխելու* մասին: Եթե անձի նկատմամբ արդեն իսկ հարուցվել է քրեական հետապնդում, որից հետո քրեաիրավական նորմի գործողությունը կասեցվել է, ապա այս դեպքում քրեադատավարական օրենքով պետք է նախատեսել *քրեական հեղափոխումը կասեցնելու* ինստիտուտը:

- ¹ ՍԳՈ-766, 14 հոկտեմբերի, 2008 թ.
- ² ՍԳՈ-851, 14 հունվարի, 2010 թ.
- ³ ՍԳՈ-947, 5 ապրիլի, 2011 թ.
- ⁴ ՍԳՈ-1252, 26 հունվարի, 2016 թ.
- ⁵ Տե՛ս CDL-AD(2010)039rev, STUDY ON INDIVIDUAL ACCESS TO CONSTITUTIONAL JUSTICE, Adopted by the Venice Commission at its 85th Plenary Session (Venice, 17-18 December 2010), [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=C-DL-AD\(2010\)039rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=C-DL-AD(2010)039rev-e), § 9, 139, 140:
- ⁶ Տե՛ս «Ալբանիայի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի կազմավորման և գործունեության մասին» օրենքի 26-րդ հոդված:
- ⁷ Տե՛ս Luc Lavrysen, Jan Theunis, Jurgen Goossens, Pieter Cannoot, Viviane Meerschaert, Developments in Belgian Constitutional Law: The Year 2016 in Review, <http://www.icconnectblog.com/2017/10/developments-in-belgian-constitutional-law-the-year-2016-in-review/>:
- ⁸ Տե՛ս CDL-AD(2007)039, Comments on the Draft Law on the Constitutional Court of the Republic of Serbia, Endorsed by the Venice Commission at its 72nd plenary session (Venice, 19-20 October 2007), § 17.
- ⁹ Տե՛ս «Լեհաստանի Սահմանադրական տրիբունալի կազմավորման և Տրիբունալում գործերի քննության կարգի մասին» օրենքի 79, 86 հոդվածներ:
- ¹⁰ Տե՛ս CDL-AD(2016)036, ALBANIA AMICUS CURIAE BRIEF FOR THE CONSTITUTIONAL COURT ON THE LAW ON THE TRANSITIONAL RE-EVALUATION OF JUDGES AND PROSECUTORS (THE VETTING LAW), Adopted by the Venice Commission at its 109th Plenary Session (Venice, 9-10 December 2016), [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=C-DL-AD\(2016\)036-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=C-DL-AD(2016)036-e):
- ¹¹ Տե՛ս An overview of the work for 2016 // The Constitutional Court of the Republic of Slovenia, https://www.us-rs.si/media/rsus_letnoporocilo_2016_ang_web.pdf, overview of the work for 2017 // The Constitutional Court of the Republic of Slovenia, https://www.us-rs.si/media/rsus_letnoporocilo_2017_eng_web.pdf:
- ¹² Տե՛ս Luc Lavrysen, Jan Theunis, Jurgen Goossens, Pieter Cannoot, Viviane Meerschaert, Developments in Belgian Constitutional Law: The Year 2016 in Review, <http://www.icconnectblog.com/2017/10/developments-in-belgian-constitutional-law-the-year-2016-in-review/>:
- ¹³ Վերջինս վերաբերում է պարտադիր կուտակային վճարները չկատարելու կամ ուշացումով կատարելու համար պատասխանատվությանը:
- ¹⁴ Քրեաիրավական նորմերի կասեցումը կարող է առաջացնել ոչ միայն քրեադատարական հետևանքներ, այլև այն կարող է խնդրահարուց դարձնել նախկինում քրեաիրավական նորմի կիրառմամբ կայացված դատավճռի կատարման ընթացքը: Օրինակ՝ Սահմանադրական դատարանը կասեցրել է որևէ քրեաիրավական նորմի գործողությունը, սակայն նախկինում տվյալ հոդվածով անձինք դատապարտվել են ազատազրկման և կրում են պատիժը: Սույն հարցը թեև դուրս է այս հոդվածի ուսումնասիրության առարկայի շրջանակներից, սակայն նշենք՝ քրեաիրավական նորմի գործողության կասեցման դեպքում բացակայում է անձին ազատությունից զրկելու նյութաիրավական հիմքը:
- ¹⁵ ՔԳՕ 06.12.2016թ. թիվ ՀՕ-214-Ն օրենքով նախատեսվեց նյութերի նախապատրաստման ժամկետը մեկ անգամ՝ 20 օրով երկարացնելու հնարավորություն:
- ¹⁶ Նյութերի նախապատրաստման փուլն ունի առանձնահատուկ դատավարական ձև: Այս փուլում, ի տարբերություն դրան հաջորդող նախնական քննության փուլի, թույլատրվում է կատարել խիստ սահմանափակ թվով դատավարական գործողություններ՝ նյութեր պահանջել, բացատրություն վերցնել, կատարել դեպքի վայրի զննություն, բերման ենթարկվածի անձնական խուզարկություն, հետազոտման համար վերցնել նմուշներ, նշանակել փորձաքննություն:
- ¹⁷ Լուծման տարբերակներից մեկն էլ կարող է լինել այն, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքով սահմանվի, որ Սահմանադրական դատարանը նորմի գործողությունը կասեցնելու դեպքում որոշում է, թե իրավաբանական վարույթն իրականացնող մարմինը ի՞նչ միջոցներ պետք է ձեռնարկի:

ՀՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 2019 7 - 8 (241-242)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

RESUME - РЕЗЮМЕ

SUSPENSION OF THE VALIDITY OF THE CRIMINAL-LEGAL NORMS CONTESTED BY THE RA CONSTITUTIONAL COURT AND ITS CRIMINAL-LEGAL CONSEQUENCES

Arthur Ghambaryan

Head of the Chair of Theory of Law and Constitutional Law of the Armenian-Russian University, Honored Lawyer of the Republic of Armenia, Doctor of Law, Professor

Anahit Manasyan

Vice-rector of the Academy of Justice, Associate Professor at the Chair of Constitutional Law of YSU

Article considers the issues of suspension of application of the disputed at the Constitutional Court legal acts. Authors do a detailed analysis on the essence of the institute of suspension of the disputed in the frames of constitutional justice norms, present the practice of application of the discussed institute in various states, development of the given institute in the Republic of Armenia, criminal-procedural consequences of suspension of criminal norms, reveal the problems, existing in legislation and law-enforcement practice, and make suggestions on their overcoming and improvement.

Keywords: *Constitutional Court, suspension of the application of disputed norms, criminal norms, irreversible or severe consequences, institute a criminal case, criminal prosecution.*

ПРИОСТАНОВЛЕНИЕ ДЕЙСТВИЯ ОСПАРИВАЕМЫХ В КОНСТИТУЦИОННОМ СУДЕ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ НОРМ И ИХ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

Артур Гамбарян

Завкафедрой теории права и конституционного права Российской-армянского университета, заслуженный адвокат РА, доктор юридических наук, профессор

Анаит Манасян

Проректор Академии юстиции, доцент кафедры конституционного права ЕГУ, кандидат юридических наук

В статье рассматриваются вопросы приостановления действия оспариваемых в Конституционном суде правовых актов. Авторы детально анализируют суть института приостановления оспариваемых в рамках конституционного правосудия норм, рассматривают практику применения указанного института в различных государствах, развитие данного института в Республике Армения, уголовно-процессуальные последствия приостановления уголовных норм, выявляют существующие в законодательстве и правоприменительной практике проблемы и вносят предложения по их решению.

Ключевые слова: *Конституционный суд, приостановление действия оспариваемых норм, уголовно-правовые нормы, необратимые и серьезные последствия, возбудить уголовное дело, уголовное преследование.*

Բանալի բառեր - Սահմանադրական դատարանի, վիճարկվող նորմերի գործողության կասեցում, քրեաիրավական նորմեր, անդադնալի կամ ծանր հետևանքներ, քրեական գործ հարուցել, քրեական հետապնդում:

Ա. Ասմբարյան - Հայ-ռուսական համալսարանի իրավունքի տեսության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի վարիչ, ՀՀ վաստակավոր իրավաբան, իրավ. գիտ. դոկ., պրոֆ. էլ. փոստ՝ artur.ghambaryan@gmail.com

Ա. Մանասյան - Արդարադատության ակադեմիայի պրոռեկտոր, ԵԳՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ, իրավ. գիտ. թեկ., էլ. փոստ՝ a.manassian@yahoo.com

Ներկայացվել է խմբագրություն՝ 04.09.2019, տրվել է գրախոսության՝ 04.09.2019, երաշխավորվել է իրավ. գիտ. դոկ., պրոֆեսոր Գ. Դանիելյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության՝ 26.09.2019